

MUNDUS PATET "LUMEA ESTE DESCHISĂ"

(eseu)

POPESCU I.

Măștile apar în perioada cea mai întunecată și cea mai rece a anului, în jurul solstițiului de iarnă, căci în acest moment entitățile psihice malefice se manifestă cu cea mai mare insistență. Latinii numeau solstițiul de iarnă **lanua Coeli** ("Poarta cerului" sau "a nemuririi" sau "a tainitorului"), în timp ce solstițiul de vară reprezenta pentru ei **lanua Inferni** ("Poarta infernului"). Aceste imagini se explică prin aceea că, din cele două momente extreme ale crugului aparent al soarelui, primul inaugurează faza ascendentă și luminoasă a ciclului anual, iar cel de-al doilea faza descendentă și întunecoasă. În mitologia romană, zeul lanus, cel cu două fețe întoarce una către trecut și cealaltă către viitor, avea menirea să deschidă și să închidă porțile anului cu cele două chei, de aur și de argint, care figurau printre principalele sale atribute. Iată de ce luna ianuarie, care inaugurează anul, îi era consacrată. În plus, rolul său de **lanitor** (portar) făcea din lanus zeul inițierii și al breslelor de meșteșugari, care îl celebrau la cele două solstiții.

Creștinarea Europei a dus la identificarea celor doi Sfinți Ion cu cele două fețe ale lui lanus și a sărbătorilor lor cu cele două solstiții. Evanghelistul "Ion din iarnă" (Botezătorul), apărea ca patronul numeroaselor bresle și corporații de meserii care sunt principalele responsabile de perpetuarea și organizarea sărbătorilor de iarnă. Acest rit antic de trecere s-a menținut până în zilele noastre. Dezordinea zgomotoasă care îl caracterizează exprimă mereu lupta între demoni și zei – sau îngeri – între "vechile genii ale anului scurs și cele tinere ale anului ce va să vină, încarnate în măștile "frumoase" și "urâte" care întruchipează cele două faze ale ciclului anual și, la alt nivel, simbolizează stadiile inferioare – întunecate și superioare – luminoase ale ființării."

Diversele curente ale socio-antropologiei sunt de acord a vedea în sărbătorile de iarnă relicvele unor vechi ritualuri de trecere, cu caracter exorcistic, a căror origine, anterioară creștinismului, trebuie căutată în antichitatea indo-europeană. Scopul lor ar fi să alunge duhurile rele, "demonii iernii" și să atragă bunăvoința puterilor benefice. Pentru unii, aceste măști și sărbători aveau ca scop asigurarea fertilității, fecundității și prosperității întregii comunități în anul ce avea să vină. Pentru alții, era vorba de cultul strămoșilor și al spiritelor morților. În sfârșit, pentru o a treia categorie, sunt legate de ceremonii inițiatice în relație cu arhaica "vânătoare sălbatică".

În unele locuri există și astăzi obiceiul incinerării măștii: distrugând imaginea, dispare și entitatea pe care o exprimă. S-ar putea spune că o mască obiectivează râul, că ea apare ca o oglindă care ne răsfrânge defectele, inspirându-ne un degust salutar. Manifestând, într-o modalitate parodică, o anumită tendință inferioară psihicului, ea îi relevă urâtenia și îi epuizează puterile latente. Prin urmare, nu are drept la existență decât un interval de timp limitat la perioada de libertate

carnavalescă, răgaz în care "lumea este deschisă" (**Mundus patet**). Odată rolul său îndeplinit, masca este ascunsă sau distrusă pentru ca influența să-l fie neutralizată și haosul să înceteze. Asta ar fi și una dintre explicațiile pentru numărul insignifiant de măști anterioare secolului al XIX-lea, păstrate în muzeele europene.

Masca relevă atât cât ascunde. Unul din termenii latini pentru mască este **persona**, care dincolo de ideea emiterii unui sunet (per sonare), mai amintește și de faptul că, punându-și o mască, un individ este temporar "personalizat", devine în mod real persoana întruchipată cu atributele acestuia. În ochii tuturor, preluând o altă înfățișare, el capătă rolul, caracterul, drepturile și, eventual, puterile acesteia. Nu numai înfățișarea, dar și vocea și limbajul îi sunt schimbate, iar comportamentul, dictat de această "a doua natură", nu se mai supune legilor obișnuite. Măștile fură și pradă fără a fi pedepsite, caută, pedepsesc, spun oamenilor adevărul *verde în față* sau, dimpotrivă, binecuvântează și aduc daruri. Judecata lor este fără putință de tăgadă; de aceea sunt, în același timp, disprețuite, temute, respectate și venerate.

Departate de a fi simple prilejuri de bucurie și dezmăț gratuit, carnavalul și sărbătorile de iarnă se înscriu într-o viziune lucidă și coerentă a societății, într-o cormologie guvernată de o înțelegere profundă a naturii umane și a subtililor ei corespondențe cu cea universală. În ciuda unor muștrări ocazionale, Biserica a tolerat în linii generale sau, mai degrabă, a recuperat aceste manifestări ale unei spiritualități propriu-zis păgâne, conștientă fiind de funcția lor reglatoare.

Dar astăzi carnavalul a ieșit din făgașele statornicite. Liberalizarea moravurilor tind să reducă această necesitate, ba chiar s-o facă superfluă. Totuși, niciodată nu pare să se fi bucurat de un interes atât de mare. În lumea contemporană, numeroase obiceiuri locale și regionale s-au consolidat în mod paradoxal, în unele cazuri s-au reînsuflețit, câteodată au fost create din nou. Prin definiție ambiguu, acest proces de "folclorizare" este în genere impus de autoritățile locale sau de cei care vor să dezvolte turismul, mai preocupați să sporească atracțiile locului decât să mențină tradițiile pentru valoarea lor culturală. Dar în spatele unor motivații mercantile evidente se ascunde o altă realitate, mai obscură: dotate cu această "existență secundă", produsele și îmbunătățirile specificului local au devenit pentru săteni factorii unei identități culturale noi. Această valorizare a unui trecut idealizat traduce în felul său propriu interogațiile omului modern în fața unui univers în care nu se recunoaște. bucolismul a devenit pentru el o modalitate de a-și afirma solidaritatea cu comunitatea sa, precum și adeziunea la particularitățile pe care le revendică.

Astfel, chiar dacă funcția socială și psihologică a măștii s-a modificat în decursul vremii și însăși estetica sa a fost deseori banalizată pentru a răspunde unor cerințe noi de ordin economic și turistic, nu este mai puțin adevărat că persistența lor în epoca actuală este semnul puterii lor. Mai mult ca orice alt obiect, indiferent de întrebuintărea sa, masca simbolizează mereu dualitatea naturii umane și legătura dintre lumea vizibilă și cea invizibilă.